

BENCÉNÉ FEKETE ANDREA

Élmény a tanulás a tanodában – de hogyan?

Kutatásom során alsó tagozatos diákokkal készített interjúk segítségével kerestem a választ arra, hogy mit értenek tanulás alatt, és miért nem szeretnek tanulni. A tanulmányban olyan tanodai program kerül bemutatásra, amely a hátrányos helyzetű gyermekek számára biztosít lehetőséget arra, hogy megtanuljanak tanulni, és örömet okozzon számukra, élmény legyen az ismeretszerzés folyamata. Játékosan sajátítják el a tanulási módszereket, technikákat, mivel a gyerekek többsége nem tudja, hogyan kell gyorsan és könnyen tanulni. A program célja, hogy a résztvevő halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek sikerélményhez jussanak az iskolában és személyiségük fejlődjön. A heti rendszerességgel tartott foglalkozás nem korrepetálás, hanem egyéni adottságokhoz igazodó személyiségfejlesztés. Emellett a gyerekek képességeinek, érdeklődésének megfelelő tehetség kibontakozásra is lehetőség nyílik.

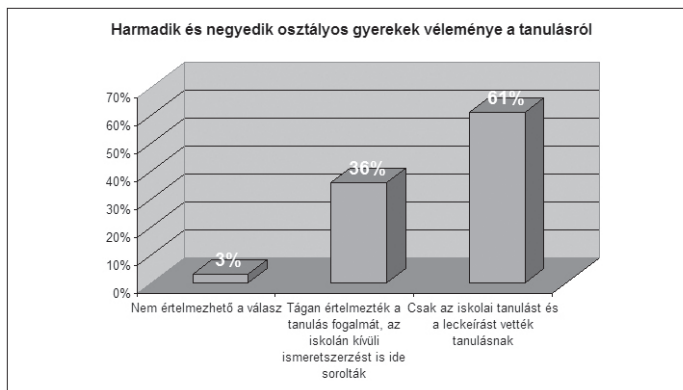
Kulcsszavak: tanoda, tanulás, hátrányos helyzet, hátránykompenzáció

Bevezetés

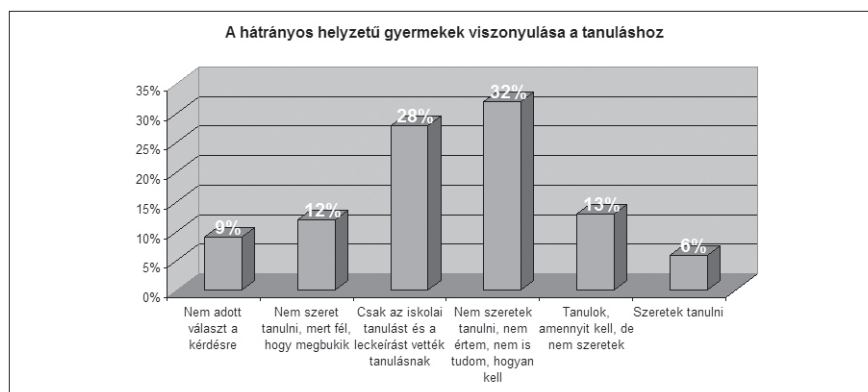
Az első osztályba induló gyerekek csodálattal néznek az iskolára, izgatottan várják, hogy tanulhassanak, új ismereteket szerezhessenek. Rövid idő elteltével, az iskolapadban töltött néhány hónap után elszáll a lelkesedés. Napjaink pedagógiai módszereinek alkalmazkodnia kell a modern világban élő felnövekvő nemzedék érdeklődési köréhez, igényeihez, korosztályi sajátosságaihoz. Czike Bernadett szerint nem az a kérdés ma a világon, hogy „Mit tanítsunk?“, hanem az, hogy milyen készségeket, képességeket tanítsunk ahhoz, hogy a jövő felnőttje alkalmazkodni tudjon az új kihívásokhoz (KAGAN, 2001: 12). Napjainkban az önálló információszerzésen túl a gondolkodási készség, a társas kooperációs készség, valamint a kommunikációs készség kerül előtérbe.

Kutatásom során alsó tagozatos, harmadik, negyedik osztályos diákokkal készítettem interjúkat. Arra kerestem a választ, hogy mit értenek a gyerekek tanulás alatt, és miért nem szeretnek tanulni. A megkérdezett gyerekek egy kisebb csoportja (36%) a tanulást tágabban értelmezte. Nem csak az iskolai tanulást, a házi feladat megírását tekintette tanulásnak, hanem a szülei segítségével interaktív módon, kirándulások során, múzeumi látogatások alkalmával, élmények segítségével is új ismeretekhez jutottak. Ebben a csoportba tartozó gyerekek szülei 75%-ban felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, és jó szociális körülmények közt élnek. Az iskolai órákon történő tanulást azonban unalmasnak találták, mert mindig ugyanaz történik, és ugyanazt kell csinálni.

A megkérdezettek másik csoportjába (61%) olyan tanulók tartoztak, akiknek az otthoni segítő háttér nem adatott meg, sokan közülük, szegénységben, nagyon nehéz anyagi körülmények közt élnek. A tanulást az egész napos iskolapadban üléssel, állandó olvasással és írással azonosították. Indokaik közt szerepeltek a sikertelen dolgozatok, a tananyag iránti érdeklődéshiány, a tanulandó anyag nem értése.

1. diagram: Alsó tagozatosok véleménye a tanulásról (2014. szeptember)

2. diagram: Alsó tagozatosok viszonyulása a tanuláshoz

Az iskolában folyó tevékenységet unalmasnak és feleslegesnek találták. Közös vonás mindkét csoportban az, hogy egyik csoport sem, a szülői támogatottságtól függetlenül, tanul szívesen és sajnos nem is nagyon érdekli a tananyag sem a diákokat, tehát az iskolát és a tanulást mindannyian kényszernek tekintik.

A tanulmányban olyan tanodai program kerül bemutatásra, amely hátrányos helyzetű gyermekek számára (jelenleg a gyermekvédelmi rendelkezéseknek megfelelően definiálják a hátrányos helyzetű gyermek fogalmát, nem mondva le a körből kieső korábbi tanítványokról sem) biztosít lehetőséget arra, hogy megtanuljanak tanulni, és örömet okozzon számukra, élmény legyen az ismeretszerzés folyamata. Játékosan sajátítják el a tanodában a tanulási módszereket, technikákat, mivel a tanulási kudarc egyik oka, hogy a gyerekek nem tudják, hogyan kell gyorsan és könnyen tanulni, és az iskolai eredménytelenséget a kapott válaszok szerint az esetek többségében a nem értés és tanulni nem tudás okozza.

A program célja, hogy a tanodai programban résztvevő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek sikerélményhez jussanak az iskolában, cselekvés, tevékenység segítségével tanuljanak és személyiségük is fejlődjön.

A heti rendszerességgel tartott foglalkozás nem korrepetálás, hanem egyéni adottságokhoz igazodó segítségnyújtás, személyiségfejlesztés. Emellett a gyerekek képességeinek, érdeklődésének megfelelő tehetség kibontakozásra is lehetőség nyílik.

Kiemelt feladatok közt szerepel az anyanyelvi nevelés mellett a szociális kompetenciák fejlesztése, a hagyományápolás és a művészeti nevelés. A program része az életkori sajátosságokat figyelembe vevő játékos tanulásmódszertani tréning is, mely magába foglalja a helyes technikák elsajátítása mellett a koncentrációs és relaxációs gyakorlatokat is. Kiemelt hangsúlyt kapnak a játékos készségfejlesztés mellett, a problémamegoldó, konfliktuskezelő szituációs gyakorlatok, melyek segítik az iskolai tanulmányok eredményessége mellett a köznapi életben történő eredményes boldogulást.

A programban a foglalkozást vezető pedagógusok mellett fontos szerepet kapnak a hallgatók, akiknek nem csak a tanulás segítésében van szerepük, hanem a gyerekek barátaivá, lelki támaszává is válhatnak. A pedagógusjelöltekre nem úgy tekintenek az iskolások, mint a felnőttekre, nem tartanak tőlük. Bizalmi kapcsolat alakul ki a foglalkozások során, ily módon a személyes egyéni problémák megbeszélésére, megoldására is lehetőség nyílik. A személyes segítő kapcsolat lehetőséget biztosít arra, hogy mindenki megtalálja önmagát, és boldog emberként válhasson társadalmunk fontos tagjává. A tanodai csoport az egy iskolán túlmutató közösség, ahol az emberi kapcsolatok, együttes munka és tevékenységek segítségével mód nyílik a társadalomban történő sikeresebb beilleszkedésre.

A tanoda

A tanoda, olyan intézmény, ahol halmozottan hátrányos helyzetű, megkülönböztetés miatt nehéz helyzetben lévő gyerekek, iskolán kívüli foglalkozás keretében történő fejlesztése, felzárkóztatása, tehetség gondozása folyik. A rendszer támogatja a diákok iskolai sikerességét, segíti a pályaválasztást, a társadalmi szocializációt, érvényesülést (NÉMETH, 2005).

A tanoda inkluzív szemléletű, extracurriculáris tevékenységrendszer, amely hozzájárul az iskolán kívüli, délutáni, hétvégi vagy téli, nyári szünidei programok keretében a hátrányos helyzetű gyermekek esély egyenlőségének biztosításához. A célcsoport az alap- és középfokú köznevelés, intézményekbe járó különböző társadalmi rétegekből származó, eltérő kulturális közeghez tartozó, valamint az egyéni adottságokkal rendelkező tanulók segítése, mentorálása. A cél, hogy sikeresen haladjanak tanulmányaikban, s ezáltal megvalósulhasson társadalmi mobilitásuk. (POLYACSKÓ, é.n.)

Tanulás a tanodában

Margittai Sándor a következő intelmet fogalmazta meg a tanulással kapcsolatban. „Aki nem okosan tanul, az rengeteg energiát pocsékol el feleslegesen, aki pedig nem gondol a célra, melynek érdekében munkáját végzi, kedvetlenül, unottan dolgozik, mert nincs, ami lelkesítse.” A tanodában végzett tevékenység célja, hogy a gyerekeket segítsük abba, hogy oly módon szerezzenek ismeretet, jussanak a készségek birtokába, hogy ez a számukra lehető legérdekesebb módon történjen.

Tanuláson nem csak az iskolai tanulást értjük, hanem sok olyan tevékenységet is, amely során valamit elsajátítunk. Megtanulunk valamit a világról, a világból, melynek eredményképpen változás jön létre bennünk, személyiségünkben. Kugemann (1976) szerint „a tanulás olyan magatartás-változás, mely a külvilág jelenségeinek észlelése folytán következik be.” A hatékony tanuláshoz, bármit is tanulunk, megvannak a maga előfeltételei. Nagyon fontos, hogy világosan lássuk, mi az, amit meg kell tanulni, és ehhez meg kell találni a legmegfelelőbb módszert. Nem csak az a fontos azonban, hogy mit tanulunk, hanem az is, hogy hogyan, hol, milyen körülmények között és milyen módszerrel sajátítjuk el a tan-

anyagot. Minden diáknak megvan a saját, egyéni módszere a tankönyvi tanulásra is. Két egyaránt kiváló tanuló lehet, hogy ugyanazt az anyagot teljesen eltérő módon közelíti meg.

A tanulás sikerét döntően befolyásolja a tanulók motiváltsága is, mivel ok és valós, értelmes cél nélkül semmit sem csinálunk. A tanulási helyzetnek létezik kellemes és kellemetlen oldala is. Magatartásunkat, a tevékenységhez történő viszonyulásunkat mindig a legerősebb motiváció szabja meg. Az iskolában a kisgyermek számára a legfontosabb ösztönző a bennük még meglévő kíváncsiság, amit a tanítási módszer kiválasztásánál figyelembe kell venni. Amikor az iskolában a tanulóknak sikerélménye van, mert értékelik, hogy a feladatot jól oldották meg, jól feleltek kérdésekre, akkor ez pozitívan hat és további tanulásra ösztönöz. Amennyiben ez a pozitív élmény kíváncsisággal is párosul, akkor már a gyermek önszántából is folytatja a tanulást. (KUGEMANN, 1976)

A személyiség fejlesztés mellett hatékony tanulást tesz lehetővé a kooperatív struktúrák alkalmazása. Az tanórák ily módon történő szervezésének azonban előfeltétele az, hogy a pedagógusok elsajátítsák a kooperatív tanulásszervezés elméleti alapjait, és a megszerzett tudást alkalmazni is tudják a gyakorlatban. A kooperatív tanulás együttműködésen alapuló tanulásszervezés, a tanulásnak az a módja, amely javítja a tanulmányi eredményeket, elősegíti a pozitív kapcsolatok kialakulását a jobb és a gyengébb tanulmányi eredményű tanulók, illetve a fogyatékkal élő vagy kisebbségi származású és a többi gyerek között (DEESE, 1994).

A kooperatív struktúrára épülő tanulásszervezés során a pedagógus figyelembe veszi az egyéni gyermeki szükségleteket, a különféle tanulási célokat. A módszer alkalmazása fejleszti az empátiát, toleranciát, a szociális kompetenciát, személyes tapasztalatokhoz juttat, alkalmat teremt a kapcsolatépítésre, a társas érintkezéshez szükséges készségek gyakorlására. A kooperatív tanulás négy alapelve az építő egymásrataltság, az egyéni felelősség, az egyenlő részvétel és a párhuzamos interakciók. Amennyiben a négy alapfeltétel közül valamelyik nem érvényesül, akkor nem lehet kooperatív tanulásról beszélni. (KAGAN, 2001; ARATÓ – VARGA, 2012) A tanodában a kooperatív struktúrák alkalmazásával észrevétlenné válik a tanulás, kialakul az egymás iránti felelősség érzése és élménnyé válik a világ titkainak felfedezése.

Lépésről lépésre

A beszélgető körrel kezdődik a program, ahol a diákoknak lehetőséget biztosítunk arra, hogy az otthoni és iskolai tanulás terén a már megszerzett tapasztalataikat megvitathassák egymással. Az iskolások tanulási szokásai nem egyeznek meg, azonban mégis van valami közös a hasonló eredményeket elérő tanulók módszerei között. Az alsó tagozatosoknak még nincs igazán kialakult, hatékony vagy kevésbé hatékony tanulási szokása, mivel a napköziben a tanító néni mondja meg, hogy mikor mit kell tenni.

Nagyon fontos a tanodai beszélgetések helyszínének kialakítása, mivel a gyerekek az iskolákban, sorokban elhelyezett padokban ülnek egymás előtt, mögött. A pedagógus a padokkal szemben az asztalnál ül, vagy szemben áll a gyerekekkel. A padoknak az ilyen módon történő elrendezése a pedagógus számára lehetővé teszi, hogy minden tanulóval szemkontaktust teremtsen, de a kicsik egymásnak háttal ülnek. A tanodában egy beszélgető sarokban, vagy kör alakú szőnyegen, párnákon ülve beszélgetnek a gyerekek. Ily módon sokkal személyesebb a kapcsolat, és bizalmas beszélgetésekre is lehetőség nyílik, és senki sem kelti azt az érzést, hogy újra az iskolapadba lett kényszerítve. A padmentes tér segíti a közvetlen, személyes kapcsolat kialakítását, az iskolai szintértől az elvonatkoztatást.

Az ízlésesen berendezett beszélgető sarok, esztétikus környezet segíti feloldani a gátlásokat és fokozza a gyermekek élményét. A csoportos beszélgetéseket a kör alakzat segíti,

mivel a foglalkozás összes résztvevője látja a szóbeli kommunikációt támogató metakommunikatív jeleket.

Mesesarok hiányában az osztályterem egyszerű átalakításával, a padok eltolásával, a székek körbe állításával könnyen kialakítható a beszélgető kör, amely a nagyoknál is segíti a ráhangolódást, a személyes kapcsolat kialakulását, a feszültség, a szorongás, a félelmek oldását.

Játékos gyakorlatok segítségével segítünk felfedezni minden gyermeknek, hogy mely tanulási módszer kedvezőbb számára. Először a mentor szóban közvetíti az új ismereteket a gyerekek számára, a mennyiséget és a nehézséget egyre fokozva, a diákoknak meg kell jegyezniük az új információkat. Az elért eredményeket mindig lejegyzí a csoportfelelős. A második feladatsorban írásban jelenik meg, kis kártyákon az új tananyag és így kell fokozatosan megoldani az egyre nehezedő feladatokat. Az eredményeket összehasonlítva, többféle feladaton kipróbálva meghatározásra kerül, hogy ki számára kedvezőbb a vizuális módszer, és ki lehet sikeresebb az auditív módszereket alkalmazva.

Nagyon fontos, és segítheti a tanulást a szépen kialakított, jó hangulatot biztosító tanulási környezet. A program keretében a tanulók is csoportokban kialakítják, berendezik azt a tanulási helyszínt, ahol véleményük szerint leghatékonyabban lehet tanulni. Ezt követően a csoportok kipróbálhatják a másik csapatok által megalkotott tanulószarkot. A feladat célja, hogy minden gyermek megtalálja a számára legmegfelelőbb tanulási környezetet, amelyet majd otthon is ki tud alakítani.

A következő lépés a napirend megbeszélése, melynek célja a helyes napirend kialakítása. A rendszeresség, tudatosság megkönnyíti a tanulást, mivel a bioritmusunk döntően meghatározza, hogy szervezetünk számára mely időpontokban válik lehetővé a hatékony tanulás. A tudatos helyes napirend kialakítására korán meg kell tanítani a gyerekeket, különösen akkor, ha a családi szocializáció során más, a tanulási eredményességet gátló szokásrendszert alakított ki otthon a család. A gyerekek csomagolópapírra elkészítik saját tervüket, majd 3-4 fős csoportokban megvitatják azt. Végül közösen vitatják meg a beszélgető körben a megoldásokat.

A gyerekek legkedveltebb tevékenysége a játék, melynek segítségével számos módszer ad lehetőséget a memória fejlesztésére. Például: Egy mesés képet fél percig felmutatva, ki tud több dologra visszaemlékezni. Ki tud egy hírt pontosabban megjegyezni, első hallásra, második hallásra. (OROSZLÁNYI, 1994)

A gyermek másik lételeme a mozgás, és ezt kihasználva olyan gyakorlatsorokat tanulnak meg, amelyek segítik az agy működését, serkentik a jobb és bal félteke közti kapcsolat. A gyakorlatokat a gyerekek elsajátítják, és otthon is bármikor tudják alkalmazni, amikor kicsit fáradtnak érzik magukat. A gyakorlatok hatására javulhat az olvasás, a szövegértés, az írás és a számolás. A tanulás hatékonyságát növeli a jókedv és a pihent állapot. Ennek elérése érdekében relaxációs technikákat próbálnak ki a gyerekek, hogy megtalálják azt a számukra legkedveltebb módszert, amellyel könnyen ki tudnak kapcsolódni.

A megfelelő környezet és napirend kialakítása után térnek csak rá a csoportok a konkrét módszerek kipróbálására. Elsőként a tankönyvből történő tanulás módszerét beszélik meg a csoportok, mivel erről az iskolában kevés szó esik. A gyerekek véleménye szerint legtöbb esetben úgy kapják a feladatot, hogy ezt a leckét meg kell holnapra tanulni. A napköziben sem jut idő a tanulnivalóra, mert elsőként az írásbeli lecke készül el. Amennyiben a szülő nem tud segíteni, akkor e gyermek tanácstalanul ül az ismeretlen oldalak mellett, legtöbbször eredménytelenül. A szövegfeldolgozáson alapuló tanulás lépéseit a gyerekek érdekes, hozzájuk közelálló szövegek segítségével sajátítják el, amelyeket olóval is részekre bontva kis gyufásdoboz házikókban helyeznek el, vizuális ingerekkel is segítve az értelmezést és memorizálást. A mentori segítség mellett, a gyerekek kooperatív technikákat alkalmazva egymást is segítik az egyéni sajátosságoknak megfelelő, leghatékonyabb tanulási módszer megkeresésében.

A tanodai program az élmények és eredmények tükrében

A tanulásmódszertani tanodai program, lépésről lépésre, élményen alapulva segíti a gyerekeket ahhoz, hogy az iskolai életben könnyebben boldoguljanak. Az iskolában alacsonyabb teljesítményt elért tanulók nem azért kevésbé eredményesek az iskolai tanórán, mert „buták”, hanem azért, mert nem ismerik az eredményekhez vezető utat, a tananyag sajátosságainak megfelelő elsajátítását könnyítő módszereket, melyek segítségével rengeteg időt és energiát meg lehetne spórolni. A tudatosan megtervezett tanulással sok időt lehet megspórolni, amely pihenésre, szabadidős tevékenységre fordítható.

A hátrányos helyzetű, rossz szociokulturális körülmények közt élő gyermekeknek nincs lehetősége arra, hogy otthon megtanulják az iskolai tanulást segítő technikákat, amelyek megkönnyítik az iskolai életüket, hiszen helyzetükből adódóan el lehetnek foglalva olyan alapszükségleteikkel mint éhezés, fázás, nélkülözés. A tanodai program esélyegyenlőséget biztosít, a hátrányos helyzetű gyermekek számára. Nem biztos, hogy számszerű javulás a jegyekben azonnal kimutatható, de sikerélményhez juttatja az oly sok kudarcot átélt gyerekeket, amely növeli a tanulás iránti motivációt is.

A program esélyegyenlőség biztosítására törekszik a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek számára, akiknek nem tudnak a szüleik segíteni. Elsőként a szituációs gyakorlatok segítségével tapasztalják meg, hogy hogyan kell megteremteni a feltételeket ahhoz, hogy könnyebb és eredményesebb legyen a tanulás. A gyerekeken keresztül a szülőket is formáljuk, tanítjuk, mert a szülői fórumokon, nyíltnapokon nekik is bemutatjuk, hogy mit sajátítottak el gyermekeik a program keretében.

A tanodai délutánok során a gyerekek csoportokban dolgoznak, melynek az összetétele, a céloknak megfelelően állandóan változik. A tanulási technikák elsajátítása mellett a közösségi érzés élményt nyújt, összekovácsolja a gyerekcsoportot, amelyet ebben az esetben nem az iskolai osztály köt össze. A közös tevékenység örömeinek megtapasztalása, az egymás iránt érzett felelősség összekapcsolja a közösséget. Az együttes tevékenység cselekvés által történő tanulás növeli a tanulás iránti motivációt, és ezáltal hatékonyabbá válik az ismeretszerzés.

A hátrányos helyzetű tanulók számára külön, egyéni foglalkozás keretében teremti meg a tanoda a délutáni foglalkozásokon azt a lehetőséget, hogy egy „hozzaértő” mentor segítségével megkereshessék a módszereikben rejlő hibákat, illetve pótolhassák a módszereikben jelentkező hiányosságokat. Fontos azonban az is, hogy a „hozzaértő” segítő ne egy idegen személy legyen, hanem olyan ember, aki megfelelő módszertani tudással rendelkezik, ám akit a diák elfogad, ismer és megosztja vele problémáit.

Az új iskolába kerülő tanulóknál pedig nem kellene megvárni, hogy egyedül meg tudnak-e birkózni a tanulás „másságával”, a tanév kezdetén már több figyelmet kell fordítani az élményen alapuló módszerek elsajátítására, a tanulás tanítására.

A tanulási motiváció kialakításában fontos szerepe van az intézményen kívüli ismeretsajátítási módszerek felfedezésének. A hátrányos helyzetű tanulók számára különös fontos az iskolán kívüli ismertszerzési lehetőségeket kellene szervezni a tanulóknak, ahol nem kényszerrel, hanem önként jelenhetnek meg, és észrevétlenül sajátíthatják el a számukra érdekes, megfelelő, hatékony módszereket. Arra kell törekednünk azonban, hogy a tanulókra ne kényszerítsük rá a saját stratégiánkat, a segítség ne útkijelölés legyen a számukra, hanem közösen próbáljuk megtalálni a mindenki egyéniségének legmegfelelőbb módszert. A diákok tanulási módszereiről szóló beszélgetések a pedagógusoknak is segítséget nyújthatnak abban, hogy miként kellene a továbbiakban alakítaniuk saját tanulást segítő módszereiket.

Amennyiben a tanulási problémákat diákjainkkal közösen le tudjuk küzdeni, akkor nekünk is könnyebb lesz tanítani a kevésbé fáradt és jókedvű diákokat, akik talán lelkesebben járnak majd iskolába, és nem csak a tanulás negatív oldalával ismerkednek meg. A

diákoknak és a tanároknak is az a jó, ha a tanulás nem értelmetlen szövegek magolását, szenvedést, hanem a világ közös felfedezését és az ismeretszerzés élményét jelenti. Ha ebben a szellemben tudunk munkálkodni, akkor valóra válthatjuk Szent-Györgyi Albertnek azt a vágyát, hogy „Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömét, megízlelje az alkotás izgalmát, megtanulja szeretni, amit csinál, és megtalálja azt a munkát, amit szeretni fog.”

Hivatkozások

- ARATÓ Ferenc – VARGA Aranka (2012): *Együtt-tanulók kézikönyve – Bevezetés a kooperatív tanulás-szervezés rejtelseibe* (átdolgozott, bővített kiadás), Mozaik Kiadó, Szeged.
- DEESE, James és DEESE, Ellin K. (1992): *Hogyan tanuljunk?* Panem Kft., Budapest.
- KAGAN, Spencer (2001): *Kooperatív tanulás*. Ökonet KFT, Budapest.
- KERÉNYI György (szerk.) (2005): *Tanodakönyv. Javaslatok a tanodák szervezéséhez*. Sulinova, Budapest.
- KUGEMANN, Walter F. (1976): *Megtanulok tanulni*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- NÉMETH Szilvia (szerk.) (2005): *A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységének elemzése. Kutatási beszámoló*. TÁRKI-TUDOK http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/tanodaelemzes_tarki_ref_08_0.pdf [2014.11.20.]
- OROSZLÁNYI Péter (1994): *Könyv a tanulásról*. Alternatív Közgazdasági Gimnázium Alapítvány, Budapest.
- OROSZLÁNYI Péter (1994): *Tanári kézikönyv a tanulás tanításáról*. Alternatív Közgazdasági Gimnáziumi Alapítvány, Budapest.
- POLYACSKÓ Orsolya: „Tanoda” típusú programok. Évszám nélkül. oktataskepzes.tka.hu/document.php?doc_name.../015_tanoda.pdf [2014.11.10.]